

LA MORT EN L'OBRA DE
MÀRIUS SAMPERE

THANATOS SUITE

MÒNICA RABASSA VÁZQUEZ

Grau d'Estudis de Català i Espanyol

Curs acadèmic 2017 - 2018

TUTOR: PERE BALLART

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona

“I penso, ja de lluny, que la poesia és fer emmudir el llavi de la terra amb la paraula justa”.

MÀRIUS SAMPERE

AGRAÏMENTS

A Pere Ballart, per haver-me encoratjat durant tot el camí i per recordar-me que el que és possible arriba pels seus propis passos.

A l'Associació Recvll de Blanes, que m'ha donat la oportunitat de conèixer el poeta.

A la meva família i amics, per fer-me costat dia a dia.

I a Màrius Sampere. El present treball s'entrega pocs dies després de la seva mort. Aquest fet és purament casual. Sampere, riuria per sota el nas.

A ell, infinites gràcies.

RESUM

L'objectiu d'aquest treball és presentar el lloc que ocupa la mort en l'obra de Màrius Sampere a partir de *Thanatos suite* (1997). L'exclusivitat del tema en aquesta obra és un excel·lent punt de partida per abordar-lo en la seva totalitat. D'entrada, plantejo la singularitat poètica de Sampere i la disposició del llibre. Després, traço les variants que m'ha permès la lectura: ètica, cultura, metafísica i religió. Per respectar les interrelacions que existeixen entre aquests àmbits, he evitat abordar-les individualment. Per això, ho separo en apartats que permeten una visió flexible. Finalment, també poso atenció al to i veu poètica de Sampere.

Paraules claus: Sampere, poesia, mort

ABSTRACT

The aim of this work is to present the site that occupies the death in the work of Màrius Sampere from *Thanatos suite* (1997). The exclusivity of the subject in this work is an excellent starting point to deal with it in its totality. From the beginning, I raise the poetic singularity of Sampere and the layout of the book. Then, I outline the variations that the reading allowed to me: ethics, culture, metaphysics and religion. To respect the interrelations that exist between these areas, I have avoided addressing them individually. For that reason, I separate it into sections that allow a flexible vision. Finally, I also pay attention to the tone and poetic voice of Sampere.

Key words: Sampere, poetry, death

ÍNDIX

Introducció.....	1
Singularitat poètica de Màrius Sampere.....	2
Thanatos Suite	4
Perpectives sobre la mort.....	8
Nèixer i morir: dues cares d'una mateixa moneda.....	9
Imatge de Déu i simbologia religiosa.....	12
Dignificació de la mort. contra els sistemes actuals d'allargament de la vida.....	14
To i veu poètica de Màrius Sampere	18
Conclusions	19
Bibliografia.....	21

INTRODUCCIÓ

Màrius Sampere (1928 – 2018) ha estat a l’ombra del panorama literari català durant molts anys. Ell mateix afirmava a una entrevista feta a l’*Avui* (1999) que al principi va resultar ser un “bitxo raro” però el reconeixement – malgrat tard – li ha arribat. Actualment és admirat i valorat per la crítica i les noves generacions de poetes com un poeta universal. Tot i així, són mínims – quantitativament parlant- els estudis que s’han fet de la seva poesia i obra. Sortosament, l’atenció i dimensió que mereix, han anat arribant. El present treball vol contribuir-hi i per això he tingut la voluntat de perfilar un aspecte rellevant de la seva obra.

Els temes de la poesia de Màrius Sampere han estat abordats àmpliament per Margarida Codina en un treball inèdit – *Els temes de la poesia de Màrius Sampere* – (2006) que, malgrat haver rebut una beca per confeccionar-lo, no ha estat publicat. Codina destaca com a temes principals la poesia, la vida i la mort, la divinitat i l’origen. Temes que, efectivament, coincideixen amb els que altres poetes o crítics han destacat de l’obra de Sampere en els seus articles. Tots ells són presents en els llibres que ha publicat. En aquest sentit, podem dir que són indestriables uns dels altres. Malgrat tot, cada un d’ells ens ofereix una perspectiva nova de la resta. Per això, m’ha semblat interessant destacar-ne un de concret i abordar-lo amb detall.

De tots els temes de l’obra de Sampere he triat la mort. L’objectiu d’aquest treball és traçar unes línies fonamentals per comprendre el tema en la totalitat de la seva obra. Per això, ens hem centrat en *Thanatos suite* (1997), un llibre que té la mort com a eix vertebrador. El seu contingut poètic em sembla un exemplar punt de partida per dibuixar els aspectes més destacats que Sampere desenvolupa al voltant de la mort. Per fer-ho, he estructurat el treball en diversos apartats. En una primera part, introduïxo la particular veu poètica de Sampere i faig una breu descripció de la disposició del llibre. En una segona, plantejo tots els angles sobre la mort que m’ha permès la lectura del llibre: 1) “Néixer i morir: dues cares d’una mateixa moneda”, 2) “Imatge de Déu i simbologia religiosa”, 3) “Dignificació de la mort. Contra els sistemes actuals d’allargament de vida”. Finalment, també destaco alguns aspectes sobre la forma i el to de Sampere i ofereixo les conclusions a les quals he arribat.

Tot plegat ho faig conscient que aquesta aportació és només un inici, uns fonaments sobre els quals treballar el tema àmpliament, la primera pedra. El mateix Sampere

reconeix en una entrevista feta per l'Institut Ramon Llull que el qui "l'ha volgut classificar, situar dintre d'algun gènere, algun estil [...] més aviat s'han desorientat" (Sampere, 2012). Sens dubte, el seu llegat haurà de ser comprès des d'una dimensió que encara està per explorar. En tot cas, sense cap pretensió que no sigui la voluntat que he expressat anteriorment, em dispenso a començar una cursa d'orientació en el meravellós univers samperià.

SINGULARITAT POÈTICA DE MÀRIUS SAMPERE

La singularitat de Màrius Sampere es palpa durant tota la seva obra i a "hores d'ara ningú dubta a qualificar-la entre les més singulars de la literatura catalana del S.XX" (Cònsul, 2000). La incapacitat dels crítics literaris de classificar-lo satisfactòriament dins un mateix col·lectiu o tendència ens fa pensar – em serveixo ara del títol del llibre "Ningú més i l'ombra" del mateix Sampere – que, efectivament, ningú més i la llum seria una possible síntesi prou encertada del que representa com a poeta. Probablement és aquesta claror sense límits la que ens empeteix a l'hora de parlar de la seva obra. El que és evident és que ningú més aporta llum a les preguntes sobre l'existència humana amb tanta particularitat.

L'obra de Sampere planteja aquests interrogants en primer terme i després ofereix una imatge més concreta. En paraules del poeta Carles Duarte:

[...] una obra enigmàtica i sorprenent, que els atreia perquè la percebien unida a aspectes essencials de l'esperit humà i s'expressava amb un llenguatge exuberant d'imatges imprevistes i brillants. (2018)

Aquest salt crea imatges potents, inesperades, insòlites; imatges que no havien estat explorades abans i que el lector no s'hagués imaginat mai. Certament, la poesia de Sampere ens agafa d'imprevist. La capacitat de fer coincidir temes transcendents amb imatges quotidianes és, segurament, la particularitat més destacada en la seva obra. En aquest sentit, Sampere ha regalat imatges inèdites. En la seva poesia hem vist, per exemple, Déu baixar per les aigües del Besòs (1996). Sobre el fet que els seus poemes

barregin d'aquesta manera transcendència i quotidianitat Sampere també en parla a una entrevista al suplement de cultura del *Avui* feta per Margarida Codina. Sortim, per un moment, de puntetes i deixem que les seves paraules ens il·lustrin:

És la convivència inevitable. Nosaltres som persones de carn i os, però som transcendents. Formem part d'un univers que és transcendent. Tota cosa d'aquest món té la mateixa destinació i ha de tenir el mateix tractament. En qualsevol cosa que fem i en qualsevol cosa que mirem, hi podem trobar una transcendència. I si jo trobo la transcendència fent poesia, la trobareu a tot arreu: en una flor, en una dona, en una taula, al camp, a la ciutat... (Sampere, 1999, p.71)

Per Sampere, doncs, és un procés natural però aquesta contraposició sovint crea imatges sobtades i per tant, impactants i complicades de digerir a priori. És la proposta d'aquestes noves combinacions la que caracteritza el particular llenguatge del poeta. En aquest sentit, "les implicacions lògiques desapareixen, la geometria s'escapoleix així com les successions raonables de sons o elements" (Vidal Conte, 2015, p.10).

Màrius Sampere transcendeix els límits de la anècdota literària i es converteix en un dels poetes més destacats en la història del panorama literari universal. Ho fa, sens dubte, com a poeta però també com a pensador sense topalls, sense escrúpols; com a pensador capaç d'abordar en la seva poesia els grans temes que ha perseguit la història del pensament. Per això, de la poesia samperiana se'n poden destacar temes com l'amor, la mort o Déu però, sens dubte, el gran denominador comú de tots és l'existència humana. Tot i així, no pretén explicar-ne res de cert; només fa trontollar unes idees, uns esquemes preestablerts. El mateix Sampere reconeix a l'entrevista amb Margarida Codina que els seus poemes "més que afirmacions són dubtes i preguntes" (1999, p. 71). En aquest sentit, la seva obra és un gran interrogant i el poeta Sampere, un interrogador per a tots.

Segons escriu Sampere en el pròleg de *Les imminències*, "el poeta no fa res més que collir de terra allò que havia perdut" (2002, p.14). De fet, sovint ha expressat públicament que hi ha una veu que li dicta el que escriu, com si es tractés d'una mena

de màgia. Lluny de la ‘norma poètica’¹ que s’estila entre els seus contemporanis, Sampere utilitza el mot sense formalismes i a l’entrevista de l’*Avui* es declara contrari a la correcció política: “estic en contra de l’ús de l’eufemisme” (Sampere, 1999, p. 71). Aquesta característica és fonamental en el to dels seus poemes i fa que, sovint, tinguin una cruesa misteriosament amable. Sampere ho justifica així: “jo no busco mai l’agressivitat, sinó que molts cops la matèria m’hi porta” (1999, p. 71).

Així, doncs, Sampere aconsegueix tenir una veu pròpia en el sentit més ampli de la paraula. Construeix un llenguatge nou que l’allunya de tots els esquemes. La conseqüència d’aquesta virtut ha sigut que Sampere s’hagi “mantingut fins a la dècada dels noranta pràcticament fora del cànon principal de la poesia catalana actual” (Llorca, 2003, p.) Durant els primer anys de poesia, va ser etiquetat com un poeta pertanyent al realisme social. Però com explica Sampere a la mateixa entrevista de l’*Avui*, més endavant es va poder deslliurar d’aquella llosa perquè “vaig demostrar que jo no ho era” (p.71), de poeta social.

Cal destacar, en aquest sentit, el treball de Vicenç Llorca – *Màrius Sampere. Assaig de revisió del realisme històric* – (1989) que va advocar per desmarcar-lo de la poesia social i defensar la originalitat de la seva poesia. Així ho explica al recent article que va publicar a *El Punt Avui* després de la mort del poeta: “Cal treure-li l’etiqueta de poeta del realisme social, [...] Màrius Sampere és més: és un creador lliure que [...] necessita ser comprès des de la seva pròpia originalitat” (Llorca, 2018). En termes clars, la veu de Sampere és única, anàrquica, irreverent i salvatge.

THANATOS SUITE

El tractament de la mort en l’obra de Màrius Sampere traspasa tots els límits. Són moltes les ocasions en les quals el poeta en fa referència al llarg de la seva trajectòria literària i són també moltes les perspectives que ofereix. De fet, hi és present a tots els seus llibres d’una manera persistent. Tot i així, només a *Thanatos suite* apareix com a tema principal i únic. És aquesta exclusivitat la que m’ha impulsat a escollir el seu onzè llibre com a punt de partida per explorar totes les variants que pot presentar el tema.

---

¹ La ‘norma poètica’ fa referència als “certs patrons i la tradició” que segueixen els poetes catalans dels quals el mateix Sampere parla a l’entrevista de l’*Avui* (1999).

Sampere aborda la mort en els quaranta poemes que el conformen i construeix, a través d'ells, un compendi que ens permet visualitzar amb detall les diferents òptiques que planteja. En aquest sentit, *Thanatos suite* esdevé gairebé un diccionari sobre la mort al qual recórrer a l'hora d'emprendre qualsevol estudi en aquesta direcció.

El llibre va ser publicat el desembre de l'any 1997 per SEUBA Ediciones en una edició bilingüe però va ser escrit entre l'any 1994 i 1995 tal i com s'especifica a les Notes d'edició de l'antologia *Si no fos en secret* (1999) publicada per edicions Proa a cura de Sam Abrams i Jaume Subirana. El pròleg – enunciator – va a càrrec de Salvador Pániker, President de l'Associació Espanyola pel dret a morir dignament i entre les primeres paraules ja apareix la defensa de l'eutanàsia: “Yo añadiría que la eutanasia, la muerte digna, la muerte sin dolor y sin angustia, es ante todo un derecho humano” (Pániker, 1997, p. 9)

El fet que l'edició sigui bilingüe no determina la lectura. Correspon només a la voluntat d'arribar a un públic més ampli. Sampere ho expressa així en el preàmbul: “El llibre, que aspira d'arribar a moltes mans i per això és bilingüe” (1997, p. 14). En una entrevista al suplement de cultura de l'*Avui*, Sampere revela el motiu pel qual vol que arribi a més lectors: “L'eutanàsia es un tema sobre el qual m'agradaria que es parlés moltíssim per veure si, per fi, algun legislador l'aprova” (1999).

El títol és, en essència, una autodefinició del que representa el llibre: l'habitació de la mort. En aquest sentit, Sampere situa al lector a un espai metafòric, que és una suite – que efectivament té unes connotacions concretes – que és, a més, habitada per algú. En aquest punt cal reconèixer la personificació del concepte sobre el qual versa aquest treball. La mort s'apodera ara d'aquest “algú”, de “l'home moribund, que representa l'Home Universal” (Sampere, 1997). Més concretament, el déu grec de la mort: Thanatos. Del fet que sigui el déu grec el que encarni la mort, en podem destacar dos qüestions: 1) la condició simbòlica que aporta al llibre i (2) el fet que representi una mort concreta que és, en aquest cas, una mort no violenta. De fet, per el poeta, la mort representa justament el contrari: “La mort sempre m'ha afectat d'una forma benèfica, mai obsessiva” (Sampere, 1999).

Com ja he avançat anteriorment, el fet que sigui una suite i no un altre espai també té unes connotacions que cal tenir presents. La suite és, probablement, la cambra més desitjada i més íntima i ofereix, a més, una visió privilegiada. L'espai en el que Sampere

situa al “moribund, ara dit malalt terminal” (Sampere, 1997) és, doncs, un lloc per a la reflexió. Tot i així, també cal destacar un darrer sentit del mot. La paraula francesa *suite* designa inevitablement una estructura lligada per una temàtica comuna. És a dir, un tema compartit per tots els poemes que és, en aquest cas, la mort.

El fet que sigui un espai tancat contribueix a la idea que, efectivament, el llibre funciona com a unitat – tot i que complexa – i pot aglutinar tots els matisos sobre el tema. De fet, a l’entrevista al suplement de cultura de l’*Avui*, Sampere sintetitza de manera magistral aquesta idea: “El llibre és una suite al voltant d’un moribund. Me’l miro, l’observo i el tracto des de diferents angles” (1999).

El primer poema del llibre i l’últim també mereixen atencions en aquest sentit. El primer, “Si no hi ha remei” (p. 22), planteja l’arribada de la mort sobre el moribund: “Si no hi ha remei [...] / deixeu-lo / en pau”. En altres paraules, si l’hora de la mort li ha arribat, deixeu-lo i marxeu. Els últims versos d’aquest primer poema són gairebé un prefaci que reforcen la idea de la suite com un espai per a la mort la qual cal respectar: “[...] tanqueu / finestres, apagueu el llum, / sortiu de puntetes, / es mor de son”. En la mateixa línia, l’últim poema esdevé un colofó enunciatiu: “Acaba de morir” (p.104). No és casualitat que al final del poemari la mort s’imposi. Acaba el llibre i mor el moribund que ens ha permès replantejar el tema. Així doncs, podríem dir que *Thanatos suite* és un diàleg constant entre els diversos angles regit per un tema principal – la mort – i protagonitzat per un personatge concret – el moribund- que s’enfronta d’una manera molt particular als misteris de la mort.

A *Thanatos suite*, segons Sampere, hi dialoguen els quatre “punts cardinals de l’aventura humana”: Déu i Vida, Amor i Mort (1997, p.12). Evidentment, per desenvolupar aquest treball he posat la mirada en aquest últim concepte sense deixar de banda les confluències temàtiques que es presenten, durant tota l’obra, com una sola unitat. Tot i així, cal tenir present que el mateix autor defineix la idea d’unitat com a dispersa. Per tant, també és essencial partir d’aquesta premissa. Durant l’obra, malgrat tots els astres de l’univers samperià es situïn al voltant de la Mort, sovint deambulen apropant-se i allunyant-se d’altres temes. Aquesta característica fa que l’obra conflueixi en un darrer mot: el misteri.

És evident, que la Mort és un misteri, com ho és la Vida, Déu i fins i tot l'Amor i per això, no és estrany que Màrius Sampere reclami el mot². També ho és la seva obra. Malgrat tot, el mateix autor apunta en el preàmbul que el llibre és un “recull monogràfic sobre l'agonia [...] de l'acte més vulgar i comú de tots: morir”. Sampere, admet – també en el preàmbul- el compendi de tot allò referent a la mort que ofereix l'obra: “Mai havia fet entrar, en l'atmosfera impura de l'última habitació, l'home moribund, que representa l'Home Universal”.

Aquestes paraules, traspuen una idea que concreta la hipòtesi que ja he exposat: *Thanatos suite* és el recull de totes les cares de la mort que planteja Sampere, l'última habitació, la cambra pròpia de la mort en l'obra samperiana. El recorregut pel fil invisible que es traça entre l'home moribund i l'Home Universal. Probablement explorat en totes direccions però sovint recorregut des de la Idea Universal a la idea concreta, des de la metafísica a l'anècdota.

Aquesta és, sens dubte, una de les marques samperianes que el crític literari Pere Ballart va concretar a la ponència “Sobre la «pura follia» lírica de Màrius Sampere” (2007). Lluny de “molts dels seus contemporanis” Sampere ofereix una “existència sencera” i després, una situació o imatge particular. Podem dir que aquest fet el caracteritza i l'apropa al mot *Otherworldly* que ha proposat Ballart en alguna ocasió⁶ precisament per l'allunyament a la pertinença a aquest món. Amb això, no volem dir que Màrius Sampere sigui d'un altre planeta però, és evident, que la seva obra no es regeix per les mateixes pautes que la dels seus contemporanis i per això, malgrat els intents, és difícilment catalogable des de les variants establertes. Per tant, l'obra “per etèria o espiritual” no pertany a aquest món perquè sobrepassa els límits, els desborda. De la mateixa manera que ho fa amb tota la temàtica de la seva poesia, també amb la mort.

El tema principal de *Thanatos suite* és, com no pot ser d'una altra manera, la mort. Però no qualsevol mort. O potser sí, la mort “d'un qualsevol de nosaltres”. La mort en totes les seves dimensions però sobretot la mort digna. Per això, malgrat les diferents òptiques que Màrius Sampere reuneix en l'obra, podem afirmar que, en essència, *Thanatos suite* és una mena de cant a la dignificació de la mort. Probablement per això, en l'edició

---

² En el preàmbul Sampere situa el misteri com un element present en totes les variants: “la meva producció s'encarna a voltant d'aquest eix metafísic [...] ara la fe, ara el dubte, ara l'esperança [...] però sempre el misteri” (p. 12).

bilingüe (1997) de la col·lecció El “Juglar y la luna” dirigida per Carlos de Arce apareix el pròleg de Salvador Pániker.

L’obra advoca a favor de la mort digna buscant uns punts de reflexió i assegura que “la crueltat i l’estupidesa de voler triomfar de la mort” (Sampere, 1997) serà un retret que ens podran fer els que vindran per la nostra immaduresa, que ens fa incapaços de copsar la mort com un moment vital – malgrat la paradoxa – que és ben nostre.

PERPECTIVES SOBRE LA MORT

Després de presentar la singularitat de Màrius Sampere com a poeta i l’obra que ens ocupa, em dispo a abordar les diferents variants de la mort que trobem a *Thanatos Suite*³. Cal tenir present que Sampere planteja una dimensió universal de la mort, una característica forma geomètrica, que no pot ser sinó una esfera – insomne, és clar – on tot es confon. Les diferents variants ens obliguen a recórrer religió, cultura, ètica i metafísica. Tot dins d’un “recinte sagrat” construït pels punts cardinals que identifica Sampere en el preàmbul però elevat a “les columnes exploradores del cel” on deambula “l’individu sol i la corrua interminable dels seus germans” (1997, p. 12).

Aquesta esfera, que conté tots els aspectes sobre la mort, no permet marcar unes línies divisòries i classificables en el sentit més estricte de la paraula. Podríem fer-ho però l’encaix no respondria a la diversitat i tampoc respectaria els espais que comparteixen els diferents aspectes. Ètica, cultura, metafísica i religió es complementen i conviuen a *Thanatos suite*. En aquest treball, per tal d’oferir una estructura que els contempli a tots, plantegem tres parts diferenciades que ens permet exposar-los plenament.

A l’apartat, “Néixer i morir: dues cares d’una mateixa moneda”, hi trobem el punt de vista metafísic. En el segon, – “Imatge de Déu i simbologia religiosa” – el punt de vista religiós i cultural i finalment, a “Dignificació de la mort. En contra dels sistemes d’allargament de la vida” hi abordo el punt de vista ètic i alguns aspectes físics relacionats amb el dolor.

---

³ Tots els apartats son il·lustrats amb poemes de l’edició bilingüe publicada per SEUBA Ediciones l’any 1997.

NÈIXER I MORIR: DUES CARES D'UNA MATEIXA MONEDA

La vida com a claudàtor, obrir i tancar; en definitiva, néixer i morir per separat i tot a l'hora. Sampere ja apunta aquesta connexió en el preàmbul i ho fa entonant el *mea culpa* en nom de la societat en la que l'home "encegat, tot just primari, no s'adona prou bé" d'aquesta dimensió:

[...] hi ha, als extrems del món conegut, els dos úters meravellosos que, com parèntesis clau, obren i tanquen el circuit del temps: aquell que ens expulsa a la vida, aquell altre que ens recull després. (Sampere, 1997, p. 16)

Aquests dos extrems que representen les dues cares de la moneda són inseparables en l'obra samperiana. El poema "Del turment de néixer" (p. 28). sustenta aquesta idea en què néixer i morir són "només dos llagrimers" units per "un fil d'argent que es talla" i que va "del turment de néixer al turment de morir". Durant l'obra, doncs, trobem referència al vincle entre una cosa i l'altra i ens n'adonem que morir i néixer són, potser, una "pàtria única"

En el poema "Del turment de néixer" també trobem aquesta perspectiva: "Ara, amb l'últim mocador / als dits, deixeu-lo / fer, que és el desfer-se". El retrobament amb les dues inicials d'un "últim mocador brodat" és el retorn a l'inici de la vida. De fet, la veu samperiana ens remet a ell com un espai estretament lligat a la mort. En el poema "Ara que la mesura" (p. 40), la veu samperiana també planteja aquest retorn: "[...] ¿què més voleu per aquest moribund / sinó una casa [...] / justament aquella d'on partí?".

Per això, no és estrany que la infantesa hi aparegui entre elements propis d'aquesta etapa. Ho podem copsar en el poema "Quan ja saps" (p.36), on la veu poètica pregunta: "¿què hi fas, encara, / a escola / aprenent de lletra [...] / amb sang a les parets?". La veu de Sampere exposa la mort com un espai d'infantesa, de calma i de serenor, com un tornar a obrir els ulls, malgrat la paradoxa.

Aquest immens món està bressolat per una mare que, inevitablement, representa la figura de la mort perquè "Quina altra mare / té el bes i la falda i el sospir / més fondos [...] que aquesta dona / que endreça la casa i bressola l'infant"? (p.54). En aquest punt, cal que també ens aturem en el poema "Dolça figura" on l'ésser que mor és vist com

un infant, una criatura “tipa de llet” que és reclamat per la mare: “[...] és ell, clavat a mi, el meu fill / retrobat” i continua, “Deixeu-nos sols” que “jo sóc la mort” (p.98).

Per Sampere, la relació que té la mort amb la vida està molt relacionada amb els orígens. De fet, el naixement ens aboca, irremeiablement, als pares i en concret, a la mare. Certament, aquest és un gran tema de la poesia Samperiana i, per això, també hi apareix interrelacionat. La mort té línia directa amb la vida ergo amb els orígens perquè “l’univers és una dona prenyada, és el tot, l’origen i la fi” (Codina, 2012).

En aquest punt, Sampere ens visualitza com a ésser transcendents. Existim perquè algú ens ha posat aquí com algú existirà perquè nosaltres hem sigut aquí. Sortim, per un moment, de *Thanatos suite* i recuperem el famosíssim poema “Koan” per il·lustrar aquesta idea:

Em dic Màrius i vaig néixer, m’hi ajudaren
legions de dimonis, entre els quals hi havia
els meus pares, els darrers ancestres,
i sens dubte, els més bells. Encara me’ls estimo
i ells m’estimen a mi, em consta: bo i morts
m’aconsellen i animen. Tot això ho sé
perquè hauré de morir.

També a vosaltres
us cridaran
pel nom, un a un, i naixereu,
també us ajudaran
legions de dimonis, un dels quals seré jo. (*Demiúrgia*, 1996)

En aquest poema – que va ser, a més, el protagonista de l’esquela del poeta el proppassat 28 de maig –, podem veure com “la vida es perllonga dels uns als altres en una dimensió que reverteix la quotidianitat en transcendència”, (Codina, 2012). De fet, la veu samperiana, primer exposa el seu naixement i la relació amb els seus pares i després, hi

dona continuïtat: “Tot això ho sé / perquè hauré de morir”. Al final del poema, a més, interpel·la als lectors afegint un tercer estadi: Jo us ajudaré a néixer igual que els meus pares em van ajudar a néixer a mi. Per tant, en aquest sentit, podem dir que l’existència humana és una successió de vides pròpies.

A *Thanatos suite* també hi trobem aquesta perspectiva on la mort deixa un buit que torna a ser ocupat per algú. En el poema “I què en serà?” Sampere mostra aquesta idea utilitzant l’interrogant:

I què en serà,
d’aquest espai
que deixa disponible per a l’ús
[...]

Qui – o bé quants –
el rellevarà, qui morirà
després en aquest mateix
espai buit? Qui hi dansarà
eternament
en el cercle? (p. 94)

Què i qui. Què en serà de l’espai però també qui serà el que l’ocuparà. Aquesta és la pregunta que la veu samperiana planteja. D’aquesta pregunta en podem observar una idea essencial que va implícita en els darrers versos: existeix un espai i existeix un relleu. Això és, sens dubte, el que ens interessa: la idea que existeix un fil conductor entre vida i mort que sabem – ara – que té forma de cercle. Per a Sampere, doncs, mort i vida són, inevitablement, dues cares d’una mateixa moneda. De fet, a una entrevista al canal de televisió local *Betevé* ell mateix afirma que “no es pot entendre la mort sense la vida com no es pot entendre la vida sense la mort” (2016)

IMATGE DE DÉU I SIMBOLOGIA RELIGIOSA

La figura de Déu és recurrent durant el poemari. De fet, la trobem al llarg de tota la seva obra com una gota d'aigua constant i penetrant. També a *Thanatos suite*. A deu dels quaranta poemes que conformen el llibre, Sampere en fa una al·lusió directa. La idea de Déu, per això, també esdevé singular. Lluny de les reverències a l'ésser suprem, Sampere el fixa com un més entre nosaltres i ens l'ofereix proper deixant a banda les creences religioses de cadascú. Deixem pas, ara, a les declaracions que Sampere fa sobre aquest tema a una entrevista a *Vilaweb*:

Déu és moltes coses perquè en realitat ho és tot. I aquest tot, per ser tot, doncs no és ningú. Tant se val que diguis que Déu existeix o no existeix, perquè és el tot i tu formes part d'aquest tot. [...] Déu no és una cosa mística, sinó més aviat una qüestió de lògica metafísica. Tant se val si dius que creus en Déu o que no hi creus, perquè Déu és tan gran que ni tan sols existeix. (Sampere, 2017)

Sampere planteja Déu com una figura de la qual no ens podem desfer malgrat les nostres creences, una imatge espiritual que existeix i no existeix a la vegada, que hi és sempre però que no hi és en molts altres moments. La visió del poeta és, sense dubte, una visió complexa que traspasa el món sensible. En altres paraules, el situa en un estadi metafísic en el qual Déu i nosaltres som un tot indestruïble.

Per Sampere, la posició que pren Déu davant la mort és totalment determinant. De fet, en el mateix preàmbul de *Thanatos suite*, l'apunta com a braç executor: “les mans misericordiosament assassines de Déu”. Davant d'aquest acte, l'home resta desconfiat i, “malignat, no es refia” (p.14). És per això que la relació que s'estableix entre Déu i l'home presenta tanta inestabilitat. Així doncs, Déu condiciona la mort del moribund. Aquesta idea queda exemplificada en els versos del poema “El misteri és feble”. Llegim-los:

[...] I, doncs,
vet aquí tot: potser
no hi ha vida
sinó un Déu caminant que, de sobte,

s'atura, s'ajup i es contempla
en un bassal de llet.
[...] Que res
no pertorbi Déu quan, complagut,
tomba el cap, s'aixeca
i nosaltres caiem. (p. 24)

Efectivament, en aquest poema, podem veure la figura de Déu com un condicionant a l'hora d'afrontar la mort. De fet, en els primers versos, Sampere planteja una idea a través d'una imatge molt potent: la vida existeix perquè Déu camina. A continuació, també és el seu moviment el que activa la reacció. En aquest cas, la veu poètica, sustenta que el que fa Déu ens condiciona a nosaltres. Per això, en els darrers versos, Déu “tomba el cap” i “nosaltres caiem” immediatament.

De totes maneres, cal destacar, que Sampere afegeix en el preàmbul que aquestes mans metafòriques de Déu, imposen la bellesa. Aquest matís no és menor per copsar el concepte de mort de Sampere. Però el que interessa destacar, en aquest apartat, és que la imposició de Déu no té connotacions negatives. Aquest fet, ens porta a descartar Déu com un enemic – malgrat assassí – i ens el fa veure com una figura que cal acceptar necessàriament.

Sampere, per referir-s'hi utilitza diverses opcions. Evidentment, la paraula Déu és una d'elles. Tot i així, també en podem destacar d'altres. De fet, sovint no l'anomena com a Déu sinó com a 'Aquell', 'Qui', 'Altre', 'Tu' utilitzant la majúscula per fer evident la referència. També cal tenir present, en aquest sentit, la idea de la semblança entre Déu i l'ésser humà. En aquest punt, podem destacar una referència molt concreta en el poema “Pietat, home” (p.26): “[...] indefensa imatge / de Qui ets imatge”. Aquests versos van dirigits a 'l'home' i, per tant, fan al·lusió a la semblança entre ell i Qui. Un Qui que, com hem vist anteriorment, fa referència a Déu. Ho sabem perquè la idea que hem estat creats a semblança de Déu forma part del nostre bagatge cultural.

Aquests aspectes culturals són presents durant tota l'obra. Sobretot pel que fa la simbologia religiosa. De fet, Sampere, assegura a una entrevista publicada a *Vilaweb* que “topes amb la idea de Déu, amb la que t'han imposat” (2017) i has de comprendre-

ho i conviure-hi. A *Thanatos suite*, trobem molts símbols que formen part de la tradició cristiana. Una de les imatges recurrents és, sens dubte, el moment de la eucaristia, que ja apareix en el primer poema: “Si no hi ha remei / ni missa solemne / on rebre el pa i la sang, deixeu-lo / en pau” (p. 22).

Les paraules carn, pa, sang i vi, són utilitzades en molts dels poemes de Sampere fent referència a aquest acte. Torna a aparèixer, per exemple, al poema “Pietat home”: “carn / sofrent, sucada en vi / dels raïms més negres” (p.26). Aquests versos ens aboquen, irremeiablement, al moment en que l’hòstia sagrada és sucada a la copa de vi. Però més enllà de les referències a l’eucaristia, també podem destacar altres símbols relacionats amb la tradició cristiana. Un clar exemple és la referència del famosíssim passatge en el qual Jesús renta els peus als deixebles: renteu-li els peus – de genollons – allibereu-li / la pell de les negroses adherències” (p. 52).

Sampere també utilitza paraules que podem relacionar directament amb el cristianisme com miracle – “Espereu el miracle?” (p.54) – resar – “Potser ara res” (p.66) –, o infern – “No, no es pas cert” (p.86) –. Aquesta darrera referència també ens aboca a la Comèdia de Dante: “som a l’infern, / amb els seus pous, d’acord amb la comèdia”. En qualsevol cas, tots ells són aspectes culturals. Sampere

DIGNIFICACIÓ DE LA MORT. CONTRA ELS SISTEMES ACTUALS D’ALLARGAMENT DE LA VIDA

Un dels angles més evidents i punyents de la mort a *Thanatos suite* és el dret a morir dignament. Com avança el preàmbul – i també Sampere a l’entrevista a l’*Avui* (1999) – l’eutanàsia és un tema central en l’obra. Sampere el tracta sense embuts i es posiciona des del minut zero a favor de la seva pràctica. Podem veure-ho, sobretot, a mida que avança el poemari quan “molt més dolent que robar la vida és ajornar la mort”. Aquest vers inaugura el moment on el moribund ja és a les portes de la mort. Les imatges que presenta Sampere són especialment crues i reveladores situant-se en contra dels sistemes actuals d’allargament de vida. Per això, el to del poeta té un caràcter de revolta. Sampere ens increpa i posa contra les cordes la ètica de la societat moderna.

En aquest sentit, destacarem dues línies de les quals Sampere se serveix en el seu posicionament: 1) els aspectes físics i (2) els aspectes ètics. Tots dos lligats, estretament, a la dignitat humana.

Per endinsar-nos als (1) aspectes físics és essencial que concretem, abans, la concepció del dolor. Així com la mort és un tema que el repercuteix d'una "forma benèfica", el dolor preocupa especialment a Sampere. Així ho explica a l'entrevista a l'*Avui*: "encara no he entès el dolor i sí que entenc el procés de la mort". (1999, p.70). El dolor és, efectivament, un aspecte físic sigui quina sigui la font. Pot ser un dolor directament proporcionat al cos o una reacció d'alguna cosa que el provoca. En qualsevol dels dos casos, és "el dolor de la terra" (p.32), "el dolor inútil de la terra" (p.52). En aquest sentit, cal aturar-nos als primers versos del poema "Dolor, dolor seguit" per copsar la seva constant aparició:

Dolor, dolor seguit,
dolor que s'estén, dolor que circula
dessota la capa calmant – hi és, ben viu –, dolor (p. 80)

Aquest poema és gairebé un plany. Sampere escriu la paraula dolor fins a catorze vegades durant els disset versos que té el poema. La repetició dóna continuïtat al dolor, que és, com s'anuncia ja en el títol, un "dolor seguit". Dels versos que hem destacat anteriorment, a banda d'aquesta continuïtat i del moviment constant del dolor, cal destacar també que l'últim vers fa referència als sedants que utilitza la medicina actual en els finals de vida de les persones. El dolor, malgrat tot, és viu, "dessota la capa calmant". Així, encara que es disfressi o es pretengui amagar, el dolor és latent.

Aquest fet, ens introdueix de ple als (2) aspectes ètics. Hi ha, en aquest sentit, una figura fonamental que cal destacar: un enemic que és "el germà" i que és, per tant, la pròpia societat. En els últims versos del mateix poema que hem citat anteriorment, Sampere ens parla del "dolor fred de l'home contra l'home" (p. 80). Aquesta mena de duel entre germans és el punt de partida dels aspectes ètics de *Thanatos suite*. Sampere posa, així, l'egoisme i el paternalisme de la societat davant la mort en evidència. Fixem-nos en el poema "Però quan l'enemic":

Però quan l'enemic
és el germà mateix
i, perquè no fugis, t'estrangula
el novíssim cordó umbilical d'argent que ja et connecta
a l'úter tebi de la mort i,
[...]
quan tu només voldries,
i no pots,
signar la rendició incondicional dels teus dimonis (p.44)

En ell, Sampere senyala sense escrúpols el culpable d'aquests sistemes d'allargament de la vida, que és, com dèiem, "el germà mateix". També cal destacar, d'aquests versos, el paral·lelisme amb el fet de néixer del que ja hem parlat a l'apartat "Néixer i morir: dues cares d'una mateixa moneda" (p. 9) d'aquest mateix treball. Però el que ens interessa d'això, ara, és l'intent que fem d'estrangular el cordó que ens porta a "l'úter tebi de la mort" (p. 44) per impedir-la. En els últims versos que hem destacat hi apareix aquest duel entre moribund – que vol morir – i societat – que no el deixa –. En definitiva, la lluita del moribund no per sobreviure sinó per morir dignament.

En aquesta línia també ens sembla especialment interessant destacar el poema "Hi ha davant dels ulls". En ell, hi podem comprendre a la perfecció el paper que juga la societat en aquest aspecte:

Hi ha, davant dels ulls,
una corrua de gegants, es passen
una pilota desinflada, un cor.

Al darrere, a l'espatlla,
hi ha el pes d'aquest cor, el seu amo
es pregunta: qui juga? , ¿és la crueltat

qui més ens estima? (p.50)

En els primers versos del poema, podem destacar la qualificació que Sampere troba per els humans. La imatge d'uns gegants jugant amb el cor del moribund respon a la idea que la societat, amb els sistemes d'allargament de la vida, es permet jugar amb la mort. L'últim vers és totalment revelador i podríem dir que sintetitza l'aspecte que ens ocupa: són els que més ens estimen, els que juguen amb nosaltres? Sampere ofereix una solució en el poema "Qui és el culpable?" (p.80):

¿Qui és el culpable

[...]

Si no n'hi ha, si no hi ha ningú més

que nosaltres

deixeu que el moribund s'embriagui

[...] Però

si no pogués morir, si no en sabs, digueu-li

com es fa" (p. 88)

En aquest poema, la veu samperiana fa una demanda directa: si finalment – com s'apunta durant tota l'obra – no hi hagués més culpables que nosaltres mateixos, cal que deixem morir en pau al moribund i evitem tots els ajornaments possibles. En aquests versos, a més, també podem intuir un cant a la pietat – que ens pot recordar a la tradició cristiana – però que és, també, un valor humà, una qüestió ètica.

Sens dubte, el tema principal, en aquest sentit, és l'etern debat al voltant de l'eutanàsia. A *Thanatos suite* hi ha una sèrie de poemes que van en aquesta línia i que posen en qüestió l'ètica de la societat. Com hem vist, en molts poemes, la veu samperiana advoca a favor de l'eutanàsia i la reclama per el moribund i, per extensió, per l'Home Universal. Finalment, una característica que em sembla interessant destacar en aquesta línia és la

versemblança que crea Sampere fent al·lusió de materials mèdics o productes d'inducció com els sedants. De fet, Sampere fa referència a una beguda que porta al moribund a la mort: “la beguda fulminant de la pau” (p.92) o [...] “doneu-li un glop / d'aquella beguda tan freda i perfecta” (p.48).

TO I VEU POÈTICA DE MÀRIUS SAMPERE

A l'apartat “Singularitat poètica de Màrius Sampere” d'aquest mateix treball (p.), ja he avançat les raons fonamentals per les quals podem considerar que la veu poètica de Sampere és particular. Les estratègies de les quals se serveix per escriure *Thanatos suite* no són, en cap cas, diferents a les que he esmentat. La veu poètica treballa passant d'una idea abstracte a una concreta. Per això, es permet anar d'un estadi en el qual el moribund sap que li ha arribat l'hora de la mort: “Ara que la mesura – la pròpia, l'acordada – / és plena a vessar” a una imatge quotidiana: “[...] i al portal del capvespre / espolsen les tovalles, i les molles / cauen” (p. 40). Aquest és un fet que ja he abordat anteriorment però que ens serveix per veure que, fonamentalment, la veu poètica segueix aquesta dinàmica en la forma.

Pel que fa el to, cal tenir present la utilització de l'al·legoria. El títol és premonitori en aquest sentit. Podem dir que, amb ell, Sampere ens anuncia el simbolisme del qual partirà tot l'obra. *Thanatos suite* és ja un símbol del que representa el llibre. És l'espai en el qual mor el moribund però, a l'hora, representa - per extensió - un lloc simbòlic on reflexionar sobre la mort. En definitiva, l'habitació on trobar el compendi de totes les variants que la veu poètica atribueix a la mort.

També cal destacar, a propòsit del to, la demanda que la veu poètica fa a la societat. Sampere utilitza un to de revolta contra tots aquells que ajornen la mort i contra tot allò que els permeti aquest ajornament. Per fer-ho, Sampere interpel·la i increpa al lector: “Sapigueu, filòsofs, / que d'aquesta agonia de l'altre, us separen [...] només / alguns dies [...] que el cel que ens protegeix és el cel dels voltors”. La cruesa d'aquests versos ens permet veure que, efectivament, Sampere ens adverteix sobre la situació.

Sampere, a més, utilitza en diverses ocasions el mode imperatiu per dirigir-se a nosaltres com a societat: “No ho permeteu, feu que aquesta grandesa / conegui la fi digna” (p.46).

CONCLUSIONS

La hipòtesi del treball s'ha anat resolent a mida que hem avançat en l'estudi dels diferents aspectes que Sampere planteja en l'obra escollida. Efectivament, podem afirmar que *Thanatos suite* engloba les variants essencials sobre la mort en l'obra samperiana: religió, cultura, metafísica i ètica. Aquest són els quatre grans eixos que es poden detectar en termes generals. En aquest sentit, cal destacar que els àmbits que esmento es comporten d'una manera molt particular. Durant l'obra, conviuen en molts dels poemes i, fins i tot, s'encavalquen algunes ocasions. La religió, per exemple, conviu amb aspectes culturals pel que fa a la simbologia com ho fa amb aspectes metafísics pel que fa a la imatge de Déu. Per això, cal tenir present que són aspectes indivisibles que s'han de contemplar amb flexibilitat temàtica.

Després d'haver resseguit les diferents variants, estem en condicions d'afirmar que *Thanatos suite* desborda el concepte de la mort del qual estem acostumats culturalment. No diem cap bestiesa quan afirmem que la mort és, per a la societat, un tema tabú i, més encara, una pèrdua associada al dolor dels que queden en vida. En l'obra samperiana aquest concepte es reverteix i la mort és vista com un acte íntim, personal i intransferible.

Les perspectives de la mort en l'obra de Màrius Sampere comprenen, sens dubte, els quatre "costats de l'aventura humana" (Sampere, 1997, p.12). Tots són presents d'una manera o una altra i conviuen entre ells però podem dir que un és latent a tots els angles que hem abordat: l'amor. L'amor a la vida, a la mort i a Déu és una idea que traspua en tots els poemes i que és indispensable per comprendre la posició de la mort a l'obra de Màrius Sampere. Cal tenir present, per això, que quan diem amor ens referim a tot el que representa, també a les seves contradiccions. La mort és desitjada per la veu poètica, no com un objectiu a assolir sinó com un espai en el que assolir-se a un mateix.

Per això, la mort és plantejada com a dret humà que cal respectar i defensar. Per Sampere, la mort és un moment personal guanyat a pols que quan arriba cal abraçar sense fer-hi resistència. En aquest sentit, no és estrany que el poeta es situï contrari als sistemes d'allargament de vida. Podem dir que aquest posicionament és, en efecte, un aspecte primordial en la visió que Sampere planteja de la mort. Lluny de ser terrible, la mort és, per Sampere, un moment vital, i poder morir, un acte de justícia. La revolta que planteja Sampere només es pot fer des de l'amor. De fet, un dels versos més popular de

Sampere exemplifica de manera molt clara la idea: “Només es perden, per sempre, els dies sense amor” (*Llibre de les inauguracions*, p 21).

BIBLIOGRAFIA

- Abrams, S., i Subirana, J. (1999). *Si no fos en secret*. Barcelona: Proa.
- Ballart, P. (2007). Sobre la pura follia lírica de Màrius Sampere. En *L'única certesa. Primera simposi Màrius Sampere*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Ballart, P. (2010) Tot d'una peça. *Avui*, 30
- Betevé. (25 d'octubre del 2016). *Àrtic: entrevista amb Màrius Sampere*. [Vídeo]. Recuperat de <http://beteve.cat/clip/artic-entrevista-amb-marius-sampere/>
- Codina, M. (1999). Entrevista Màrius Sampere. *Avui*, 70, 71.
- Codina, M. (2006). *Els temes de la poesia de Màrius Sampere*. [Academia.edu](http://www.academia.edu). Recuperat de http://www.academia.edu/10663592/Els_temes_de_la_poesia_de_M%C3%A0rius_Sampere.
- Institut Ramon Llull. (10 d'abril del 2012). *Poetarium / Màrius Sampere – entrevista*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=FQLie-MSjpl>
- Lletres Catalanes. (15 de gener del 2016). *Conversa amb Màrius Sampere. 01. Obra*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=B2n7qvu3GfQ>
- Llorca, V. (27 de maig de 2018). Sampere: el poeta. *El Punt Avui*. Recuperat de <http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1401186-sampere-el-poeta.html>
- Llorca, V. (2003). Més enllà de les congregacions. *Serra d'Or*. Recuperat de <https://www.nuvol.com/noticies/la-gran-poesia-de-marius-sampere/>
- Llorca, V. (1989). *L'obra poètica de Màrius Sampere (Assaig de revisió del realisme històric)*. Barcelona: Columna Edicions
- Sampere, M. (1996). *Demiúrgia*. Barcelona: Columna Edicions
- Sampere, M. (1997). *Thanatos suite*. Barcelona: SEUBA EDICIONES.
- Sampere, M. (2015). *L'esfera insomne*. Barcelona: LaBreu edicions.
- Sampere, M. (1986). *Llibre de les inauguracions*. Barcelona: Columna Edicions

Torres, A. (27 d'octubre del 2017). *Màrius Sampere*: “Venim de la vida però també venim de la mort”. *Vilaweb*. Recuperat de <https://www.vilaweb.cat/noticies/marius-sampere-soc-un-supervivent/>